

Левчук Юлія – студентка V курсу
Інституту філології та журналістики
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Науковий керівник: кандидат філологічних наук,
доцент Т. П. Левчук

Проблема свободи митця в драмі Лесі Українки «У пущі»

У драматичній поемі «У пущі» знайшли вияв погляди Лесі Українки на важливі проблеми мистецтва. **Мета дослідження** полягає у висвітленні проблеми митця та його творчої свободи у згаданому творі. Матеріалом для поеми Леся Українка обрала внутрішні суперечності у взаєминах і поглядах пуритан – переселенців з Англії до Північної Америки. Головний герой – скульптор Річард Айрон, трагічна постать, яка не знаходить відгуку на прагнення краси та волі серед громади фарисеїв і обмежених людей. Сповнений мрій і надій талановитий митець бажає у «новому світі», «серед нового краю запалити одвічної краси нове багаття», але потрапляє Річард Айрон у пущу. У тексті Леся Українка поступово, логічно й переконливо розкриває трагічний зміст цієї метафори – «у пущі» – середовище для митця чужорідне, де ніхто не сповідує культ краси і таланту. Людина в таких пущах стає безправною, позбавленою будь-яких свобод, тут контролюються не лише вчинки, але й думки. Але навіть у таких умовах скульптор не зраджує своєму талантові, бо справжній митець не може зрадити свої ідеали і від «хисту відступитись». Герой утверджує власне творче кредо: «Pereat mundus, fiat ars» («Хай згине світ, а хист хай буде»). Однак, у випадку Річарда світ перемагає хист.

Пуританська громада заперечувала право творчої свободи, бо громада, як твердять ідеологи, – це велика сила, а кожен громадянин повинен служити спільноті. Саме проблему служіння митця утилітарним потребам громади Леся Українка порушила в драмі «У пущі». Отже, в основу твору письменниця кладе концепцію митця нового типу, що обстоював право людини на прекрасне, її потяг до вищого, «надземного» рівня краси, вільної від суспільно-практичних потреб; йдеться про протистояння митця і середовища, нове співвідношення і взаємодію мас і героя. Коло філософських, етичних та естетичних питань, які

намагається охопити письменниця, обов'язково передбачає наявність антиномій вірність-відступництво, швидкоплинне-вічне, матеріальне-духовне, життя-смерть.

Річард залишається вірним своїм ідеалам. Він готовий до нових випробувань і нової боротьби. Громада називає його «ідолотворителем» і виганяє з Масачузета. Натомість у Рой-Айленді Річарду не загрожують перслідування релігійних фанатиків. Законодавством цього штату проголошена свобода віросповідання. Але тут йому доводиться зустрітися з не менш страшним і небезпечним ворогом – відсутністю аудиторії, відсутністю інтересу до його праці.

Образ Річарда Айрона складний і трагічний. Непростий і ідейно-художній підтекст твору. Дослідники спадщини Лесі Українки по-різному трактують задум письменниці. Одні пов'язують його з проблемою митець і його середовище, з виступом автора проти реакційної філософії прагматизму – філософії американських бізнесменів, інші ж розглядають це як відгомін українського літературного життя початку ХХ ст.

Переселившись у Род-Айленд, Річард Айрон здобув «свободу від фанатично настроєної юрби, але свободи творчості як внутрішнього стану душі, вогню натхнення, фантазії він уже не знає» [2, 107].

Утвердження свободи на всіх рівнях є визначальною рисою творів Лесі Українки. Не стала винятком і тема митця. Однак, тут постає питання, чи свобода для митця – це завжди благо. На думку В. Агеєвої, колізія свободи у драмі Лесі Українки близька до ніцшеанського трактування свободи «від чого» і «для чого». Кожний художник творить, так чи інакше пов'язуючи себе з певною спільнотою». Жоден митець не може творити тільки для самого себе. Завжди потрібний споживач, реципієнт, цінитель, який дає творцеві внутрішнє переконання в тому, що його праця комусь потрібна. Усе це призводить Річарда до творчого занепаду, він втрачає свій мистецький хист, бо не може самореалізуватися. Таким чином, зі звільненням від ненастанної боротьби митець втрачає і самототожність. Дух наживи гнітить тут митця не менше, ніж релігійний фанатизм пуритан. Нидіє ясна мрія митця, його мучать важкі

роздуми про доцільність творчої праці, обраного шляху. Скульптор дуже самотній, його не розуміє оточення:

Я наче бранець

Що на чужій землі шукає бога,

Нікому не відомого в країні... [3, IV, 111]

Мистецькі твори Річарда втрачають художню силу, силу правди мистецтва. З-під різця скульптора тепер з'являються не одухотворені постаті, а якісь бліді копії десь, колись, чогось баченого. Цю внутрішню кризу героя підсилює картина наступаючої ночі, поступового насування темряви: «помалу сповіло. Тепер тільки невиразне зоряне світло трохи освічує хату». Далі чорні тіні від статуї «перебігають по стінах і по підлозі». Такими ремарками супроводжується заключна, третя дія драми.

Найточніше, на нашу думку висловила ідею твору В. Агеєва: «В драмі «У пущі» Леся Українка чи не найпоширеніше утверджує ідею служіння красі як найголовніший і священний обов'язок художника, ідею мистецтва для мистецтва, для вічності, а не для потреб хліба насущного» [1, 59]. Дослідниця робить справедливий висновок, що поняття свободи і творчості несподівано стають опозиційними.

Висновок. Текст Лесі Українки схиляє читачів до певного висновку. Мистецтво може бути тільки вільним, а коли воно з примусу, то стає ремеслом. Хист такі вічний, однак викуплений особистою трагедією митця.

Література

1. Українка Леся. Зібрання творів у дванадцяти томах / Леся Українка. – К.: Наук. думка, 1975–1979.
2. Агеєва В. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації / В. Агеєва. – К.: «Либідь», 1999. – 264 с.
3. Криловець А. Філософія свободи в драматургічній поемі Лесі Українки «У пущі» / Анатолій Криловець // Суспільствознавчі науки та відродження нації: зб. наук. праць. – Луцьк, 1997. – Кн. 1. – С. 107-108.